

بررسی نقش مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌های شهر سنندج

عثمان فتیحی (دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد برنامه‌ریزی شهری، گروه شهرسازی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران)

فرزین چاره‌جو* (استادیار گروه شهرسازی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران)

DOR: [20.1001.1.23452277.1400.11.38.7.4](https://doi.org/10.23452/277.1400.11.38.7.4)

چکیده

در طی سال‌های اخیر، مشارکت عمومی به یکی از ابزارهای مؤثر و عنصر کلیدی در فرایند تصمیم‌گیری در حوزه‌های فعالیتی با هدف ارتقای کیفیت زندگی شهروندان به‌ویژه در کشورهای توسعه‌یافته تبدیل شده‌است؛ در همین راستا تحقیق حاضر نیز با هدف بررسی نقش مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار شهر سنندج، در چهار محله از چهار بافت موجود شهر سنندج انجام گرفته‌است. این پژوهش ضمن تأکید بر جنبه کاربردی بودن آن، بر مبنای پارادایم پراگماتیسم و با فن پیمایشی و به روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته‌است. شیوه جمع‌آوری داده‌ها بر مبنای پرسشنامه محقق‌ساخته بوده‌است. جامعه آماری، محله‌های شهر سنندج است که در آن به‌صورت هدفمند چهار محله (چهارباغ، صفری، تفتقان و زیباشهر) از نواحی و بافت‌های مختلف شهر سنندج انتخاب شد. به‌منظور انجام تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون‌های آماری t تک‌نمونه‌ای، فریدمن، تعقیبی توکی، ضریب رگرسیون چندمتغیره و مدل معادلات ساختاری در قالب نرم‌افزارهای SPSS، AMOS، و Arc GIS استفاده شده‌است. نتایج حاصل از آزمون t تک‌نمونه‌ای نشان داد که سطح مشارکت ساکنان شهر سنندج در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای با میانگین ۲/۳۹ در سطح ضعیف و پایینی بوده‌است؛ بر همین اساس بیشترین نوع مشارکت ساکنان در حوزه مشارکت مالی با میانگین ۲/۶۱ و کم‌ترین میزان مشارکت ساکنان نیز مربوط به مشارکت سیاسی با میانگین ۱/۶۳ بوده‌است. یافته‌های حاصل از رگرسیون چندمتغیره نشان داد که متغیرهای مستقل توانسته‌اند حدود ۴۵٪ از تغییرات متغیر وابسته (مشارکت محله‌ای) را تبیین کنند. از سوی دیگر، تکنیک معادلات ساختاری نشان داد که عامل آگاهی با بار عاملی ۰/۸۶ دارای بیشترین تأثیر و عامل احساس خودآثربخشی با بار عاملی ۰/۴۰ دارای کم‌ترین تأثیر بر میزان مشارکت ساکنان بوده‌اند.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۳ خرداد ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۷ آبان ۱۳۹۹

صفحات: ۱۶۶-۱۴۳

کلید واژه‌ها:

برنامه‌ریزی مشارکتی، محله‌محوری، پایداری محله‌ای، سنندج.

* نویسنده مسئول: دکتر فرزین چاره‌جو

پست الکترونیک: f.charehjo@iausdj.ac.ir

مقدمه

مردم محلی، به‌عنوان رویکردی در جهت خلق و طراحی محلات با مقیاس انسانی، همسو با نیازها و خواسته‌های آنان عطف کرده‌اند (Juillet et al., 2015:3)؛ چراکه تجارب طولانی‌مدت نشان داده که مشارکت معنادار، یکپارچه و تعاملی مردم در تصمیم‌گیری‌ها می‌تواند موجبات بهبود کیفیت، مشروعیت و کارایی محیطی، اجتماعی و زیست‌محیطی توسعه‌های شهری را فراهم آورد. امروزه مشارکت همگانی در جوامع محلی یکی از عوامل مهم و مؤثر در مدیریت شهری محسوب می‌شود که متأسفانه در کشور ما به‌علت وجود نظام برنامه‌ریزی متمرکز از بالا به پایین، همواره مشارکت اجتماعی در حاشیه بوده و کمتر از نظریات مردم در طرح‌های شهری بهره گرفته شده‌است (شماعی و همکاران، Zientara et al., 2020:1) (۱۳۹۳:۳۲).

در نیمه نخست قرن بیستم، برنامه‌ریزی مشارکتی فقط به نخبگان صاحب قدرت محدود می‌شد، نه به شهروندان عادی. در نیمه دوم قرن بیستم، تلاش‌های بسیاری به‌منظور درگیر ساختن مردم به‌صورت رسمی و غیررسمی در تصمیم‌های دولتی نظیر چارچوب‌های قانون‌گذاری صورت گرفت؛ بنابراین آنچه که امروزه شاهد آن هستیم، مشارکت شهروندان، شرکت‌های خصوصی، سازمان‌های مردم‌نهاد، دانشگاه‌ها و... در بیان عقاید خود و شرکت کردن آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های دولتی براساس چارچوب و الزامات قانونی است. برخی از محققان نظیر لیل (۲۰۰۷) و سیلور (۲۰۱۰) بر این باور هستند که مشارکت امروزه به‌عنوان یکی از مفاهیم کلیدی، همسو با پایداری و توسعه پایدار باید تلقی شود (Zientara et al., 2020:16) (Macoun, 2011: 24).

در جوامع دموکراتیک و پیشرفته‌تر، شهروندان خواستار قدرت و نفوذ بیشتری در تصمیم‌گیری‌ها بوده و درعین حال نیز تاثیر چشم‌گیری بر بهبود بهره‌وری برنامه‌ریزی توسعه محیط شهری خود داشته‌اند؛ چراکه

با نگاهی به مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته در سراسر دنیا، روشن است در جوامعی که سرمایه اجتماعی در سطح بالاتری وجود دارد، شهروندان به یکدیگر و همچنین دستگاه‌های خدمات‌رسان اعتماد بیشتری دارند و وقت بیشتری را به پیگیری مسائل و مشکلات عمومی جامعه اختصاص می‌دهند. مشارکت شهروندان یکی از ابزارهای ضروری به‌منظور تقویت و توسعه مدیریت شهری و همچنین از شاخص‌های کیفیت زندگی در جوامع مختلف قلمداد می‌شود. در بحث مشارکت فعال شهروندان، رشد و تعالی شخصیت شهروندان، گسترش توانایی‌های افراد، تقویت هویت شهری، تقویت حس اعتماد و همکاری میان اهالی شهر و اصلاح سبک زندگی شهروندان مدنظر است. باید این نکته را در نظر داشت که اگر زندگی افراد به‌گونه‌ای سوق داده شود که از شهروند فعال به شهرنشین محض تنزل پیدا کند، نه تنها شاهد رشد و تعالی شخصیت افراد و استخراج توانایی‌های آنان، بهبود هویت شهری و حس اعتماد و احساس تعلق به شهر و همکاری میان اهالی شهر و شهرداری نخواهیم بود، بلکه کمترین میزان بازخورد و بهره‌وری در نظام مدیریت شهری را نیز شاهد خواهیم بود.

مشارکت به‌عنوان فرایندی تعریف شده‌است که به‌واسطه آن ذی‌نفعان بر تصمیمات و منابعی که بر زندگی آن‌ها اثرگذار است، کنترل و دخالت دارند (توکلی‌نیا و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۳۲). در طی سال‌های اخیر مشارکت عمومی به یکی از ابزارهای مؤثر و عنصر کلیدی فرایند تصمیم‌گیری در حوزه‌های فعالیتی با هدف ارتقای کیفیت زندگی شهروندان به‌ویژه در کشورهای تحت توسعه تبدیل شده‌است (Bednarska- (Dias, 2018:14) (Olejniczak, et al., 2019: 18).

در همین رابطه، محققان، مدیران، طراحان و برنامه‌ریزان شهری، در طرح‌های خود توجه بیشتری را به نظریات

اقتصادی مقدور نیست؛ در این راستا بازآفرینی یا تعریف ساختار محله‌ای به‌عنوان واحد برنامه‌ریزی کارآمد و همچنین توجه به منابع و ظرفیت‌های اجتماعی در قالب «مشارکت اجتماعی» می‌تواند راه‌حل مناسب و مؤثری برای حل بسیاری از مسائل باشد. شهر سنندج نیز به‌عنوان یک شهر تاریخی که دارای محله‌های شهری با هویت، هم از لحاظ کالبدی و هم به لحاظ شاخص‌های اجتماعی است، در سال‌های اخیر در نتیجه رشد و گسترش زیاد و مهاجرپذیری از روستاهای و شهرهای اطراف، با مشکلات زیادی در امور مربوط به برنامه‌ریزی و مدیریت شهری مواجه شده‌است که مصداق بارز آن در محله‌های این شهر به‌ویژه محلات فرسوده نمایان است. عدم مشارکت شهروندان در امور مربوط به محله خود نیز شرایط نامطلوب را در محیط کالبدی-فیزیکی و هویت اجتماعی محله‌ها دوچندان کرده‌است؛ بنابراین شناسایی وضعیت مشارکت شهروندان در مقیاس محله، برای توسعه آتی این شهر و بهبود کیفیت کالبدی-اجتماعی آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در راستای موضوع و مسئله مطرح‌شده، تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به سؤال‌های زیر انجام گرفته‌است:

۱. میزان مشارکت شهروندان محلات سنندج در امور مربوط به برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله در چه سطحی است؟
۲. مهم‌ترین عوامل و فاکتورهای مؤثر بر بهبود مشارکت در برنامه‌ریزی و ارتقای توسعه پایدار محله‌ای در سنندج چیست؟

مبانی نظری تحقیق

مشارکت‌های مردمی

طراحی شهری مشارکتی در مدیریت شهری انواع مختلفی از فرایندهای مشارکتی که در طیف وسیعی از حوزه‌های سیاست‌گذاری ایجاد شده‌است را تعریف

همین شهروندان هر روز در محله خود زندگی و رفت‌وآمد می‌کنند و می‌توانند مشاهدات و اطلاعاتی را ارائه دهند که با متخصصان متفاوت است و از این طریق فرایند تحلیل و طراحی را غنی‌تر سازند (Juillet et al., 2015:5).

امروزه اما متأسفانه در سرتاسر دنیا دست‌اندرکاران مختلفی با منافع غالباً متضاد با شهروندان در حال توسعه‌دادن محیط‌های شهری هستند و در این تعامل قدرت، اغلب صدای شهروندان، خواسته و نیازهای‌شان در فضای شهری شنیده نمی‌شود. بسیاری از محققان بر این باور هستند که مشارکت فعال و معنادار شهروندان در تصمیم‌گیری‌هایی که زندگی آن‌ها را تحت‌تأثیر قرار خواهد داد، باید به‌عنوان یکی از الزامات یک جامعه دموکراتیک تلقی شود تا از این طریق بتوان موجبات بهبود وضعیت مدیریت توسعه شهری و کیفیت زندگی افراد (به‌طور غیرمستقیم) را فراهم آورد.

باتوجه به اهمیت موضوع، توجه به مسائل اجتماعی در تهیه و تدوین برنامه‌های بهسازی و نوسازی محله‌های شهری، به‌ویژه محلات بافت فرسوده شهری، سبب دوقطبی‌شدن شهرها و در نتیجه بروز تنش‌های اجتماعی متعدد در آن‌ها شده‌بود؛ بنابراین بازخوانی و مروری بر تجارب موفق در این عرصه می‌تواند برنامه‌ریزان و مدیران شهری را از تکرار اقدامات نادرست بازداشته و همچنین از طریق شناخت عوامل و راه‌کارهای موفقیت‌آمیز و بهره‌گیری از این تجارب به‌عنوان انگاره‌هایی که در تلفیق با سنت‌ها و الگوهای بومی هر کشور به راه‌کارهایی زمینه‌گرا ختم شده‌اند، قدم‌هایی تأثیرگذار در این حوزه برداشت (ایزدی و همکاران، ۱۳۹۵:۱۳۴). بنابر آنچه مطرح شد، حل مسائل شهری یا حداقل تعدیل و کنترل آن‌ها با نگرشی کلان و بدون توجه به منابع، نگرش‌ها و سرمایه‌های مردمی و نیز با دیدگاهی صرفاً کالبدی و

ابزارها و روش‌های بهینه است (Stelzle & Noenniga, 2017: 2418).

ضمناً هشتمین هدف سازمان ملل متحد در اهداف هزاره توسعه نیز «ترویج یک مشارکت جهانی برای توسعه» عنوان شده است که هدف آن اعمال نوعی از توسعه است که در آن یک سیستم آزاد، قانون‌محور، قابل‌پیش‌بینی و بدون تبعیض در جریان باشد. در نتیجه مشارکت عمومی بخشی از عدالت اجتماعی است که باید در همه کشورهای در حال توسعه، به‌ویژه ایران، اعمال شوند تا توسعه آن‌ها همسو با توسعه‌های هزاره حاضر پیش برود (Dienel et al., 2017:21).

(Mahdavinejad & Amini, 2011: 408). یکی از چالش‌های کلیدی برای حکومت‌های شهری، ارائه خدمات، سرویس‌ها و استراتژی‌های بهینه و کارآمد از طریق مکانیسم حکومتی شفاف است که تحت حمایت قوی مشارکت شهروندان باشد. جوامع محلی توانمند و منظم از طریق مشارکت‌های مسئولانه توانایی آن را دارند که با ابتکار عمل خود در سیاست‌های برنامه‌ریزی شهری مشارکت کنند (Lewis & Owens, 2016:83).

با توجه به اهمیت مشارکت شهروندان در بهبود کیفیت و وضعیت شهرها، متأسفانه در کشور ایران، این ضرورت در حوزه طراحی و مدیریت شهری در بسیاری از موارد نادیده گرفته شده و مطالبات شهروندان مورد غفلت واقع شده است (زیاری و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۶). علاوه بر این اغلب مطالعاتی که انجام شده نیز نشان داده که بی‌توجهی به امکان‌سنجی صحیح در زمینه انتخاب بهینه ابزارهای مشارکت مردمی، کاربست مشارکت شهروندان در فرایند طراحی و توسعه نتوانسته نتایج قابل‌قبولی را به همراه بیاورد (Dienel et al., 2017:18).

(رزاقی اصل و همکاران، ۱۳۹۶:۷۴).

می‌کند که با مکانیسم‌های نماینده، ابتکارات دموکراسی مستقیم و اشکال اطلاعات یا مشاوره عمومی متفاوت است. در این تعریف مشارکت شهروندان مرتبط و غیرمرتبط با تدوین، اجرا و ارزیابی سیاست‌های عمومی با هدف کمک به ارتقای کیفیت حکمرانی دموکراتیک در مقابله با کاهش اعتماد شهروندان نسبت به نمایندگان منتخب و ارائه پاسخ‌های مؤثرتر برای جامعه بیان شده است (Falanga, 2020:6).

انجمن بین‌المللی مشارکت‌های عمومی، مفهوم مشارکت همگانی را به‌گونه‌ای گسترده‌تر بیان کرده است. در این تعریف مشارکت همگانی در قالب «فرآیندی که مردم را در حل مسئله یا تصمیم‌گیری درگیر کند و از نظریات آنان در جهت ارائه راه‌حل‌های بهینه استفاده کند»، بیان شده است که این تعریف مشارکت عمومی مردم در برنامه‌ریزی را به دخالت مستقیم شهروندان محلی در تهیه طرح‌ها و برنامه‌هایی که ممکن است روی آن‌ها تأثیر مستقیم و غیرمستقیم داشته باشد، عنوان کرده است. علاوه بر این، میدگلی نیز مشارکت اجتماعی را به‌عنوان ابزاری در جهت ایجاد فرصت‌هایی که افراد جامعه را قادر می‌سازد تا روند توسعه را شکل داده و آن را تحت تأثیر قرار دهند، بیان کرده است (Quick & Bryson, 2016:3).

طراحی و توسعه پایدار شهری نیازمند پایداری اجتماعی است و پایداری اجتماعی جز با مشارکت شهروندان محقق نخواهد شد؛ بنابراین مشارکت عمومی شهروندان نقش اساسی در دستیابی به توسعه پایدار دارد (Mahdavinejad & Amini, 2011: 408).

فعال کردن شهروندان و تشویق آن‌ها به مشارکت در پروژه‌های عمرانی و توسعه شهری نیازمند دانش لازم و همچنین در دسترس بودن ابزارها و روش‌های کارآمد و استفاده از آن‌ها در مراحل مختلف طراحی و برنامه‌ریزی است؛ با این حال، مشارکت شهروندان در پروژه‌های برنامه‌ریزی شهری چالشی فراتر از انتخاب

مشارکت اجتماعی و توسعه پایدار

ویلر بر این باور است که دستیابی به شهر پایدار، در درجه اول نیازمند خلق یک محله پایدار است؛ وی همچنین شاخص‌های پایداری را استفاده کمتر از وسایل نقلیه موتوری و کاهش تولید آلودگی، مسکن مناسب برای همه، خوداتکایی محله، مشارکت و مداخله شهروندان در امور محلی، به‌ویژه امور اجتماعی و حفاظت از فرهنگ محلی تعریف کرده است (توکلی نیا و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۳۴). دولت‌های مختلف به‌طور فزاینده‌ای نیاز به اجازه مشارکت بیشتر شهروندان در امور شهری را دریافته‌اند و جوامع محلی و سازمان‌های غیردولتی را به مشارکت در مسائل مختلف زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی در جهت دستیابی به اهداف پایداری ترویج داده‌اند (Varol et al., 2011:12).

امروزه مشکلات زیست‌محیطی به یکی از دغدغه‌های جهانی برای اقتصاددانان تبدیل شده و همین مسئله باعث هدایت بسیاری از تئوری‌ها و سیاست‌های اقتصادی به سمت اقتصاد پایدار شده است. درصد بسیار بالایی از جمعیت جهان در شهرها ساکن هستند و هر روز بیش‌ازپیش این جمعیت شهرنشین در حال افزایش است؛ این درحالی است که کیفیت زندگی و نگرانی‌های زیست‌محیطی تمام مزایای مربوط به انباشت‌های اقتصادی را تضعیف می‌کند (Camagni et al., 1998:105).

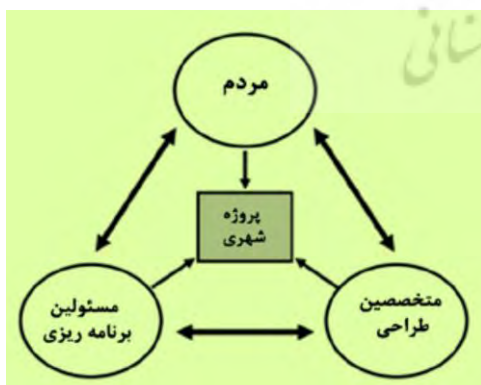
شهر و شهروندان رابطه درهم‌تنیده‌ای با یکدیگر دارند که همین رابطه باعث ایجاد نیازهای متقابل بین این دو مقوله شده است. برنامه‌ریزی شهری، به‌ویژه در مناطق تحت توسعه، نیازمند نقش فزاینده مشارکت عمومی در چارچوب کارایی فرایند برنامه‌ریزی پایدار دارد (Amado et al., 2009: 405). توسعه مشارکتی پایدار، آن نوع از توسعه است که از طریق مشارکت ساکنان محلی به شناخت دقیق و کامل نیازهای

ساکنان محله‌های شهری دست یافته و از این طریق به خلق محله‌هایی قابل‌زندگی، سرزنده و همسو با خواست و تمایلات ساکنان می‌انجامد (Rahmani & Charehjo, 2013: 25). (Moore & Doyon, 2014: 2). شهرها پدیده‌هایی فرهنگی و اجتماعی هستند که آن‌ها را به پدیده‌هایی فراتر از یک ساختار کالبدی تبدیل کرده است. شهرها با حضور ساکنان و ایجاد تعاملات اجتماعی است که معنی و مفهوم خود را می‌یابند. بدون شک در هر نقطه‌ای از دنیا، پویایی روابط اجتماعی در بین شهروندان و تجلی فرهنگ و هویت آن‌ها است که موجب افزایش سرزندگی و نشاط شهری خواهد شد. (Pieter & Dijk, 2014: 48). در اینجا مسئله این است که چگونه می‌توان با اداره و مدیریت صحیح، این شور و نشاط و پویایی روابط اجتماعی را به شهر تزریق کرد؟ آیا بدون در نظر گرفتن نیازهای، خواسته‌ها و تمایلات شهروندان می‌توان به این مهم دست یافت؟ در اینجا این سؤال پیش می‌آید که چگونه می‌توان ساکنان یک شهر یا محله را در مدیریت شهری سهیم کرد؟ برنامه محلی دستورکار ۲۱ در فصل ۲۸ برنامه اجلاس زمین (۱۹۹۲) در ریودوژانیرو بر مشارکت و همکاری مقامات محلی در دستیابی به اهداف توسعه پایدار تأکید کرد. در این بیانیه آمده است که مقامات محلی ملزم به جمع‌آوری آرا و خواسته‌های همه ذی‌نفعان، از جمله طبقات حاشیه‌نشین هستند تا از این طریق روند توسعه شهر را فراگیرتر کرده و به سمت پایداری سوق داد (Karimifard, 2016: 142).

دولت‌های محلی اظهار کرده‌اند که دستیابی به جوامع دموکراتیک، صلح‌آمیز و پایدار، نیازمند یک حکومت جهانی جدید، دموکراتیک و مردم‌وارتر و شفاف‌تر همراه با نهادهای دموکراتیک مستحکم و دولت‌های محلی پاسخگو و توانمند است. نهادهای محلی باید به نیازهای مردم پاسخگو باشند و تلاش خود را وقف

خود ارائه کرده و از میان آن‌ها بهترین طرح یا برنامه برای توسعه انتخاب شود. در اینجا با پذیرش مفهوم کثرت‌گرایی در برنامه‌ریزی، واژه و کالتی معنا پیدا می‌کند، زیرا مدیران شهری و برنامه‌ریزان در قالب یک متخصص، نقش وکیل اجتماعات شهری یا روستایی، گروه‌های شغلی، قومی و نژادی، شهرها، منطقه‌ها یا حتی کشورها را برعهده خواهند گرفت. این نظریه در میان نظریه‌هایی که براساس مفهوم مشارکت ارائه شده بودند، از مقبولیت بیشتری برخوردار بوده و در تلاش بود تا به راه‌کارهایی برای نوعی برنامه‌ریزی کثرت‌گرا و مردم‌محور بپردازد (شماعی و دیگران، ۱۳۹۳: ۳۵).

نظریه مشارکتی: نظریه برنامه‌ریزی مشارکتی، بر پایه اعتقاد به دموکراسی، کثرت‌گرایی و جامعه مدنی استوار است. از این دیدگاه تصمیم‌گیری درباره توسعه و عمران شهر یا منطقه باید توسط همه کسانی انجام گیرد که در آن مؤثر و ذی‌نفع هستند و می‌بایست براساس عدالت، آزادی و حق‌انتخاب شهروندان استوار شود. برای تحقق این امر، واگذاری اختیارات برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری بیش‌ازپیش به عهده نهادهای اجتماعات محلی، نهادهای غیرحکومتی، شوراهای محلی، گروه‌های کارشناسی و مانند آن حائز اهمیت است (ارجمندی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴).

شکل ۱. فرایند طراحی مشارکتی

منبع: (دانشپور و غفاری آذر، ۱۳۹۹: ۶)

منافع عمومی و حذف نابرابری‌های اجتماعی کنند (Lewis & Owens, 2016: 50). در مجموع می‌توان گفت مشارکت پویا، فعالانه و اثرگذار ضرورت اجتناب‌ناپذیر نیل به اجتماعات محلی پایدار بوده و منجر به تحقق‌پذیری بالای طرح‌ها و برنامه‌ها، تدوین راه‌حل‌های کارآمدتر، ارتقای مهارت‌ها و دانش شهروندان برای حل مسائل، توانمندسازی و ظرفیت‌سازی، شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی، ارتقای سرمایه و همبستگی اجتماعی، جلوگیری از فساد و شفافیت، افزایش اعتماد به سازمان‌ها و نهادهای دولتی و درنهایت ارتقای عملکرد مدیریت شهری و کیفیت زندگی شهروندان می‌شود.

انواع نظریه‌های مشارکتی

در رویکردهای سیستمی و مارکس‌گرایی، هیچ‌گونه جایگاه خاصی برای مشارکت شهروندان در نظر گرفته نشده و مشارکت گروه‌های مردمی مورد غفلت قرار گرفته‌است؛ این درحالی است که در نظریه‌های نوین برنامه‌ریزی شهری همچون نظریه‌های وکالتی و مشارکتی، موضوع مشارکت شهروندان مطرح و هریک به نوعی مشارکت شهروندان در تصمیم‌ها و سیاست‌های اتخاذشده را مورد ملاحظه قرار می‌دهند (شماعی و دیگران، ۱۳۹۳: ۳۵).

نظریه وکالتی: مفهوم برنامه‌ریزی وکالتی برای نخستین بار توسط پاول دیویداوف در مقاله‌ای که در مجله انجمن برنامه‌ریزان آمریکا ارائه کرد، مطرح شد. وی بر این باور بود که یکی از مشکلات اساسی که مانع مشارکت همه‌جانبه شهروندان در تهیه طرح‌های شهری بوده‌است، اندیشه برنامه واحد بوده که متولی تهیه نیز اداره برنامه‌ریزی دولتی است (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۷۷). وی در این مقاله عنوان می‌کند که لازم است تا به گروه‌های مختلف اجتماعی اجازه داده شود که در قالب یک برنامه رقابتی، طرح‌ها و برنامه‌های خود را در جهت توسعه شهر، منطقه یا محله

پیشینه تحقیق

اگرچه پیشینه مشارکت شهروندی در برنامه ریزی شهری را می توان به یونان باستان و شهرهای باستانی بین النهرین نسبت داد (Ntrenogianni et al., 2015: 43)، اما بنیان های نظری برنامه ریزی شهری مشارکتی برای نخستین بار در سال ۱۹۷۳ توسط وارن اسمیت مطرح شد (Warren Smith, 1973: 278). وی بر اهمیت اطلاعات و داوری های ارائه شده از سوی افراد و اجتماعات محلی برای برنامه ریزان و توسعه دهندگان شهری تاکید داشت (Wilson, 2017: 12). در ادامه و با متحول شدن نظریه های کلاسیک در دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی، نظریه های جدیدی

مطرح شدند که توجه آن ها بیشتر به برنامه ریزی با مشارکت ذی نفعان بود؛ از جمله نظریه های جدید در برنامه ریزی، می توان به نظریات برنامه ریزی و کالتی، مشارکتی، ارتباطی، راست جدید و برنامه ریزی، نهادگرایی و برنامه ریزی و پراگماتیسم و نو پراگماتیسم و برنامه ریزی اشاره کرد (رفیع و دیگران، ۱۳۹۴: ۸) (توکلی نیا و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۳۱).

مطالعات بسیاری به بررسی مفهوم مشارکت اجتماعی و نقش آن ها در توسعه شهری، به ویژه توسعه پایدار پرداخته اند که در جدول زیر به اختصار، به مهم ترین آن ها اشاره خواهد شد.

جدول ۱. خلاصه ای از پژوهش های انجام شده

محقق	هدف	نتیجه
(Hosseini et al., 2017: 113)	این پژوهش با هدف بررسی ظرفیت بافت های فرسوده شهری (محل لاله زار) که ضعف شدیدی در بخش زیرساخت و تجهیزات شهری دارد، در پاسخگویی به نیازهای ساکنان و نقش مشارکت آن ها در روند بهبود وضعیت سکونت انجام شده است.	نتایج حاصل از این پژوهش نشان داده که اگرچه تمایل افراد برای مشارکت زیاد بوده، اما ظرفیت پیش بینی شده از جنبه های مختلف مالی، فکری، ابزاری و جسمی در حد قابل قبولی نبوده است. این مطالعه همچنین نشان داده است که همبستگی بین ظرفیت مشارکت و قصد مشارکت و ارزش های فرهنگی و تاریخی ارتباط معناداری دارد.
(Lewis & Owens, 2016: 34)	این پژوهش با هدف دستیابی به عوامل کلیدی در جهت بررسی آینده پایدار از طریق خلق جوامع دموکراتیک انجام شده است.	این پژوهش که با هدف بررسی روندهای کلیدی در جهت خلق آینده پایدار و دموکراتیک انجام شده، نشان می دهد که مدیریت شهری صحیح ریشه در قلب استراتژی های توسعه پایدار و یکپارچه قرار دارد که باید از طریق حاکمیت دموکراتیک، زیرساخت های پایدار و شهرسازی عادلانه به آن دست یافت.

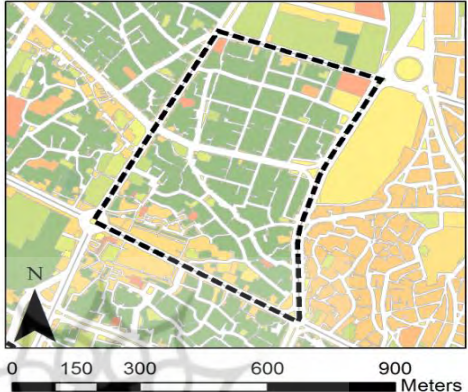

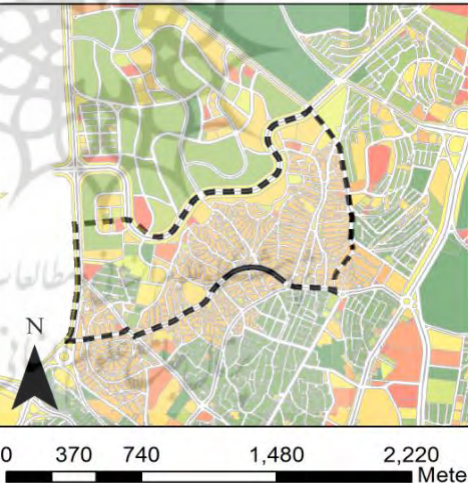
از آنجا که احیاء مجدد شهری و بهبود کیفیت شهری به احتمال زیاد در دهه‌های آتی به وظیفه اصلی برنامه‌ریزان و مدیران شهری تبدیل می‌شود، برای بهره‌گیری از دانش ضمنی و عملی، باید روش‌های جدیدی مورد استفاده قرار گیرد که هم عملی بوده و هم در فرایندهای برنامه‌ریزی در دسترس باشد.	پژوهش حاضر در تلاش است که یک چارچوب مفهومی طراحی مشارکتی برای برنامه‌ریزی شهری که اشکال مختلف دانش موجود را در خود جای دهد و حمایت مشارکت ذی‌نفعان را در برنامه‌ریزی شهری فراهم می‌کند، ارائه دهد.	(Kunze et al., 2011:1)
نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که به‌طور کلی، آراء و نظرات کارشناسان و مردم استفاده‌کننده از یک فضای شهری می‌تواند متفاوت، هماهنگ و گاهی متناقض باشد؛ بنابراین آنچه در این میان مهم است، حق بیان خویشتن توسط تمامی کاربران و کنشگران یک فضای شهری است و کارشناسان همچون کاتالیزور می‌توانند این فرایند را تسریع و تسهیل کنند. این پژوهش همچنین بیان داشته است که فرایند طراحی شهری مشارکتی شامل ۳ مرحله: ۱- آگاهی‌بخشی عمومی، ۲- کارگاه‌های طراحی، ۳- بازخورد مردم است و درنهایت با توجه به خواسته‌ها و با کمک کنشگران مختلف موجود در منطقه به طراحی سایت مذکور منجر می‌شود.	هدف اصلی از انجام این پژوهش بررسی نظریات و خواسته‌های شهروندان از یک فضای شهری ایده‌آل و امکان‌سنجی اعمال آن‌ها در پروژه‌های شهری است.	دانشپور و غفاری آذر، ۱۳۹۹ (۱)
بسیاری از معضلات مربوط به نظام‌های شهری کشور ایران، از عوامل غیردموکراتیکی مانند عدم مشارکت‌پذیری، نبود همه‌شمولی، نقض حقوق شهروندی و عدالت شهری، قوانین شهری فاقد مشروعیت، عدم انعطاف‌پذیری و زوال کثرت‌گرایی نشأت می‌گیرد؛ بنابراین با مهیاسازی معیارهایی همچون کثرت عقاید، همه‌شمولی، انعطاف‌پذیری، شکل‌گیری جوامع مردم‌نهاد، آموزش و گفت‌وگو شهروندی، تنوع‌پذیری و رعایت حقوق شهروندان به شهر، می‌توان این فرایندها را دموکراتیزه کرده و در نتیجه بستری برای بروز شکلی جامع از برنامه‌ریزی و طراحی شهری دموکراتیک فراهم کرد؛ فرایندی که با ایجاد فرصت‌های برابر، منجر به تقویت دموکراسی شهری می‌شود و به جایگاه مردم، نه به‌عنوان مشکل، بلکه به‌عنوان راه‌حل، احترام می‌گذارد.	هدف از انجام این پژوهش، واکاوی علل نبود زمینه مداخله دموکراتیک برای شهرنشینان و شهروندان در فرایندهای توسعه و مدیریت شهری و همچنین یافتن راه‌حلی برای خروج از این معضل اجتماعی عمیق و گسترده است.	براتی، حیدری و ستارزاد فتحی، ۱۳۹۸

(منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

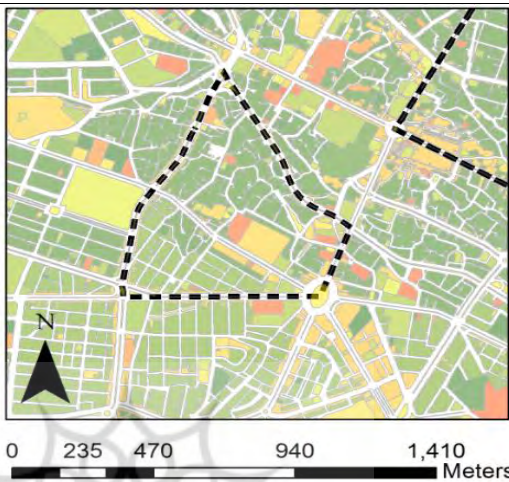

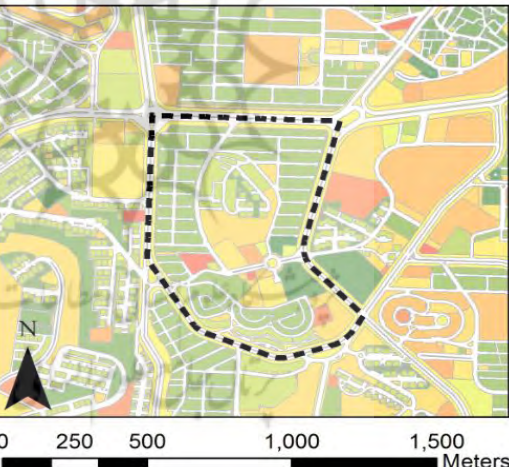
چهارگانه شهر سنندج هستند و ویژگی‌های کلی آن‌ها در جدولی که در ادامه آمده، بیان شده‌است.

معرفی محدوده مورد مطالعه
 محله‌های منتخب این پژوهش ۴ محله از بافت‌های

جدول ۲. ویژگی‌های کلی محدوده‌های پژوهش

	کاربری اراضی	کلیت	محل
		محللات بافت قدیم شهر سنندج که هسته اولیه تکوین شهر بوده و در بدو تشکیل شهر ایجاد شده‌اند، هشت محله هستند که محله چهارباغ نیز یکی از آن‌هاست. این محله در شمال شرقی بافت قدیم قرار دارد و از شمال و شرق به بافت جدید شهر، از جنوب به محدوده بازار و محله آقازمان و از غرب نیز به محللات سرپوله و جورآباد پایین محدود می‌شود. این محله نسبت به سایر محللات بافت قدیم جدیدتر است و ۲۰۰ سال قدمت دارد.	چهارباغ (بافت مرکزی)
		به‌طور عمده بافت‌های مسکونی نامتعارف این محله در دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵ شکل گرفته و گسترش یافته‌اند. در شهر سنندج به‌طور کلی دو پهنه بزرگ از بافت‌های نامتعارف دیده می‌شود که یکی در شمال و دیگری در شرق شهر شکل گرفته است که عمدتاً محل اسکان اقشار فقیر شهری و مهاجران روستایی است. محله تفتقان نیز جزو بافت‌های گفته شده است.	تفتقان (بافت فرسوده)

بررسی نقش مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای شهر سنندج

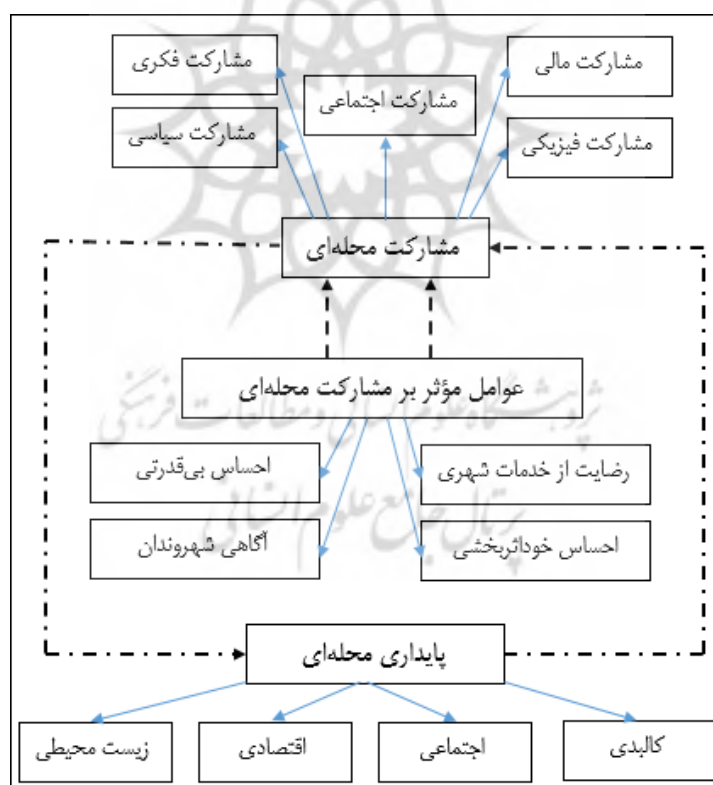
		این محله بعد از محلات بافت قدیم دارای قدمتی بیش از محلات دیگر شهر است و محله صفری نیز یکی از این محلات است. این محله به تدریج در دهه‌های ۱۳۳۰ تا ۱۳۵۰ شکل گرفته است و قدمت آن به قبل از انقلاب برمی‌گردد.	صفری (بافت میانی)
		این محله جزو بافت‌های جدید شهر سنندج محسوب می‌شود که به لحاظ زمانی به توسعه‌های اخیر شهر سنندج بعد از سال‌های ۱۳۷۰ مربوط می‌شود. محله زیباشهر که در سه تپه متصل به هم در وسط شهرک بزرگ بهاران واقع شده است، ابتدا به‌عنوان بخش بزرگی از فضای سبز این شهرک مطرح بوده که در سال ۱۳۸۲ تغییر کاربری داده شده و به تعاونی مسکن شهرداری واگذار شد. این محدوده عملاً در سال ۱۳۸۵ به اعضای تعاونی تحویل و عملیات ساخت‌وساز آغاز شد.	زیباشهر (بافت جدید توسعه‌یافته)

(منبع: مطالعات نویسنده‌گان، ۱۳۹۹)

مواد و روش‌ها

این پژوهش ضمن تأکید بر جنبه کاربردی بودن آن، بر مبنای پارادایم پراگماتیسم و با فن پیمایشی و به روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است. شیوه جمع‌آوری داده‌ها بر مبنای پرسشنامه محقق‌ساخته بوده است که روایی آن بر اساس نظر استادان و صاحب‌نظران و پایی آن بر اساس آلفای کرونباخ با ضریب ۰/۷۶۵ تأیید شده است. جامعه آماری ساکنان محله‌های شهر سنندج است که در آن به صورت هدفمند چهار محله (چهارباغ، صفری، تفتقان و زیباشهر) از نواحی و بافت‌های مختلف شهر سنندج انتخاب شد. در انتخاب محله‌ها سعی شد وضعیت اقتصادی ساکنان، وضعیت کالبدی محله، وضعیت

اجتماعی محله، مراحل توسعه کالبدی شهر، نوع بافت و دیگر عوامل مهم در نظر گرفته شود تا از این طریق بتوان نتایج تحقیق را به کل شهر تعمیم داد. حجم نمونه بر اساس روش کوکران ۳۸۴ نفر و شیوه انتخاب نمونه‌ها بر اساس روش تصادفی طبقه‌ای ساده با فن انتساب متناسب از میان محله‌های منتخب شهر سنندج انتخاب شده‌اند. به منظور انجام تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری t تک‌نمونه‌ای، فریدمن، تعقیبی توکی، رگرسیون چندمتغیره و مدل معادلات ساختاری استفاده شده است. برای انجام روش‌های SPSS، AMOS و ARC GIS گرفته شده از نرم‌افزارهای بهره گرفته شده است.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش
(منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

یافته‌های تحقیق

سنجش میزان مشارکت محله‌ای

بررسی موضوع استفاده شده‌است. نتایج حاصل از آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان داد که در هر چهار محله منتخب، میانگین به‌دست‌آمده پایین‌تر از میانگین مفروض تحقیق (۳) بوده‌است؛ به‌طوری‌که میانگین مشارکت در محله‌های چهارباغ، تفتقان، زیباشهر و صفری به‌ترتیب برابر با ۲/۳۷، ۲/۱۱، ۲/۳۹ و ۲/۰۸ بوده‌است.

برای سنجش میزان مشارکت ساکنان محله‌های شهر سنندج، سعی شد تا نوع مشارکت براساس مطالعات نظری انجام‌گرفته در چهار سطح مشارکت فیزیکی، فکری و ذهنی، سیاسی، مالی و اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد. همچنین از آزمون‌های آماری تی تک‌نمونه‌ای، آنوای یک‌طرفه و تعقیبی توکی برای

جدول ۳. سطوح میزان مشارکت ساکنان محله‌های شهر سنندج در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای

وضعیت	سطح اطمینان ۹۵٪		سطح معناداری	اختلاف میانگین	میانگین واقعی	انحراف معیار	آماره T	تعداد	محله
	حد بالا	حد پایین							
ضعیف	-۰/۵۱۲	-۰/۷۳۰	۰/۰۰۰	۰/۶۲۱	۲/۳۷۸	۰/۶۲۵	-۱۱/۳۲۷	۱۳۰	چهارباغ
ضعیف	-۰/۷۷۳	-۰/۹۸۹	۰/۰۰۰	-۰/۸۸۱	۲/۱۱۸	۰/۵۹۹	-۱۶/۱۰۷	۱۲۰	تفتقان
ضعیف	-۰/۴۱۹	-۰/۷۸۸	۰/۰۰۰	-۰/۶۰۳	۲/۳۹۶	۰/۶۷۵	-۶/۵۶۶	۵۴	زیباشهر
ضعیف	-۰/۷۹۳	-۱۰/۰۳۳	۰/۰۰۰	-۰/۹۱۳	۲/۰۸۶	۰/۵۳۹	-۱۵/۵۰	۸۰	صفری
ضعیف	-۰/۶۹۸	-۰/۸۲۳	۰/۰۰۰	-۰/۷۶۱	۲/۲۳۹	۰/۶۲۱	-۲۴	۳۸۴	کل

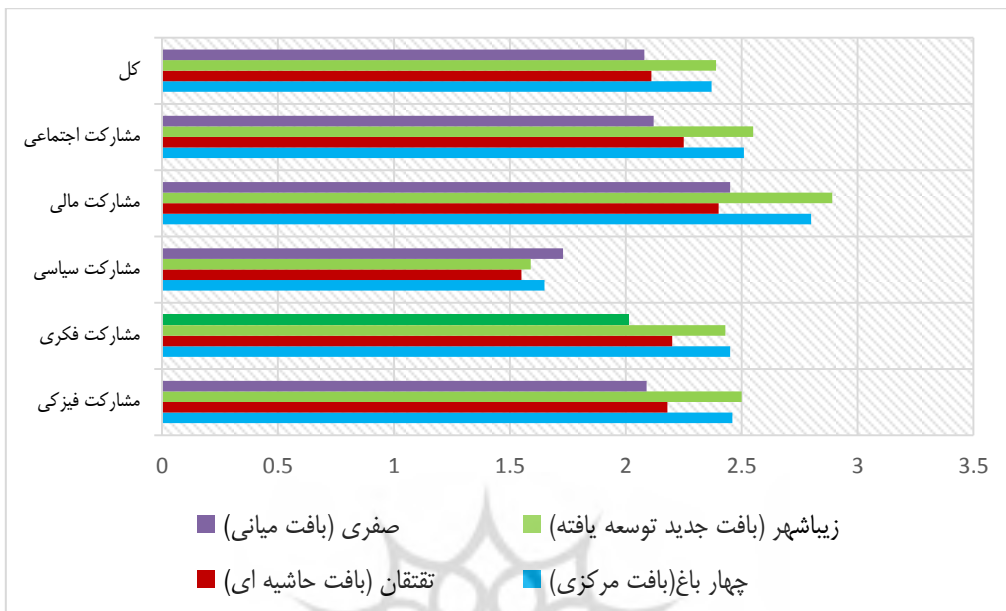
(منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

تفاوت میانگین معیارهای مشارکت محله‌ای در بین محله‌های منتخب، به لحاظ آماری معنادار است. نتایج حاصل از آزمون آنوای یک‌طرفه تفاوت معناداری بین محله‌ها نسبت به میزان مشارکت را در تمامی سطوح مشارکت غیر از مشارکت سیاسی تأیید کرده‌است؛ به‌طوری‌که سطح معناداری به‌دست‌آمده در آزمون آنوا برای مشارکت سیاسی معادل ۰/۳۶۱ بوده‌است؛ بنابراین میزان مشارکت ساکنان در امور سیاسی مربوط به شهر و محله در یک سطح بوده‌است. از طرفی کم‌ترین میزان مشارکت ساکنان نیز مربوط به همین مشارکت سیاسی است. میانگین مشارکت سیاسی در محله‌های چهارباغ، تفتقان، زیباشهر و صفری به‌ترتیب برابر با ۱/۶۵، ۱/۵۵، ۱/۵۹ و ۱/۷۳ بوده‌است. نتایج حاصل از آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان داد که بیشترین نوع مشارکت ساکنان در محله‌های منتخب شهر سنندج در حوزه مشارکت مالی بوده‌است؛ بدین معنی که میزان تمایل و مشارکت مردم برای ساخت بناهای

به‌منظور مشخص کردن تفاوت محله‌های شهر سنندج نسبت به معیارهای مشارکت محله‌ای، از آزمون‌های تحلیل واریانس یک‌طرفه و تعقیبی توکی استفاده می‌شود. برای تفسیر نتیجه آزمون، نتیجه تحلیل واریانس مبنی بر معنی‌داری یا عدم معنی‌داری تفاوت میانگین متغیر مورد بررسی در بین گروه‌ها، باید براساس معنی‌داری مقدار F عمل کنیم؛ یعنی موقعی که سطح معنی‌داری (Sig.) آزمون F کوچک‌تر از ۰/۰۵ باشد، در آن صورت فرض تفاوت میانگین گروه‌ها تأیید و درمقابل فرض یکسانی آماری آن‌ها رد می‌شود. نتایج همچنین نشان می‌دهند که تمامی شاخص‌های مشارکت محله‌ای به‌غیر از شاخص «مشارکت سیاسی»، با سطح معنی‌داری (Sig.) $(p < ۰/۰۱)$ تفاوت معنی‌داری را بین محله‌ها نشان داده‌است؛ یعنی مقدار آزمون آنوای یک‌طرفه (فیشر) در چهار شاخص مشارکت محله‌ای در سطح خطای کوچک‌تر از (۰/۰۱) و با اطمینان (۹۹٪) معنی‌دار است و نشان می‌دهد که

عمومی محله مانند مسجد و مدرسه، پرداخت به موقع عوارض به شهرداری در ازای خدمات، کمک مالی برای بهبود سلامت و بهداشت محله و محیط و... به نسبت دیگر سطوح مشارکت به صورت نسبی بالاتر بوده است.

بهبود سلامت و بهداشت محله و محیط و... به نسبت دیگر سطوح مشارکت به صورت نسبی بالاتر بوده است.

شکل ۳. میزان مشارکت ساکنان محله‌های شهر سنندج در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای (منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

جدول ۴. تحلیل واریانس یک طرفه برای وضعیت محله‌های منتخب نسبت به شاخص‌های مشارکت محله‌ای

سطح معناداری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مربعات	شاخص	مشارکت
۰/۰۰۰	۶/۷۱۰	۳/۶۵۶	۳	۱۰/۹۶۷	بین گروهی	مشارکت فیزیکی
-	-	۰/۵۴۵	۳۸۰	۲۰۷/۰۴۴	درون گروهی	
-	-	-	۳۸۳	۲۱۸/۰۱۲	کل	
۰/۰۰۳	۴/۸۳۰	۳/۸۲۷	۳	۱۱/۴۸۲	بین گروهی	مشارکت فکری و ذهنی
-	-	۰/۷۹۲	۳۸۰	۳۰۱/۱۰۸	درون گروهی	
-	-	-	۳۸۳	۳۱۲/۵۹۰	کل	
۰/۳۶۱	۱/۰۷۲	۰/۵۸۱	۳	۱/۷۴۳	بین گروهی	مشارکت سیاسی
-	-	۰/۵۴۲	۳۸۰	۲۰۵/۹۷۲	درون گروهی	
-	-	-	۳۸۳	۲۰۷/۷۱۵	کل	
۰/۰۰۰	۸/۹۳۰	۵/۲۹۳	۳	۱۵/۸۷۹	بین گروهی	مشارکت مالی
-	-	۰/۵۹۳	۳۸۰	۲۲۵/۳۳۰	درون گروهی	
-	-	-	۳۸۳	۲۴۱/۱۰۹	کل	
۰/۰۰۰	۷/۹۱۶	۳/۵۹۳	۳	۱۰/۷۷۸	بین گروهی	مشارکت اجتماعی
-	-	۰/۴۵۴	۳۸۰	۱۷۲/۴۶۱	درون گروهی	
-	-	-	۳۸۳	۱۸۳/۳۳۸	کل	
۰/۰۰۰	۶/۷۶۹	۲/۴۹۰	۳	۷/۴۷۰	بین گروهی	کل
-	-	۰/۳۶۹	۳۸۰	۱۴۰/۴۰۶	درون گروهی	
-	-	-	۳۸۳	۱۴۷/۸۷۶	کل	

(منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

فیزیکی بین محله‌های شهر سنندج محسوس بوده و منطقه زیباشهر به لحاظ این شاخص دارای وضعیت بهتری بوده‌است. قابل ذکر است همان‌گونه که در جدول قبلی ذکر شد، محله‌های شهر سنندج در شاخص «مشارکت سیاسی» دارای تفاوت معناداری نیستند. این امر در آزمون توکی نیز خود را نشان داده‌است، به شکلی که هر چهار محله در یک گروه قرار گرفته‌اند و میانگین آن‌ها چندان تفاوتی با هم ندارد؛ بنابراین محله‌های منتخب شهر سنندج نسبت به این شاخص دارای وضعیت به نسبت یکسانی هستند؛ اگرچه محله صفری دارای امتیاز به نسبت بیشتری نسبت به دیگر محله‌ها بوده‌است.

برای مشخص شدن تفاوت میانگین‌ها در شاخص‌های مشارکت محله‌ای در ادامه آزمون آنوا، از آزمون تعقیبی توکی در جدول ۵ استفاده شده‌است. این آزمون محله‌های شهر سنندج را با توجه به میانگین آن‌ها گروه‌بندی می‌کند؛ به‌طورمثال در شاخص مشارکت فیزیکی، محله‌های منتخب در سه گروه قرار گرفته‌اند. محله صفری با کم‌ترین امتیاز (۲/۰۹) در گروه اول، محله تفتقان با امتیاز ۲/۱۸ در گروه دوم و محله زیباشهر و چهارباغ با بیشترین امتیاز به ترتیب با امتیاز ۲/۵ و ۲/۴۶ در گروه سوم قرار گرفته‌اند. وضعیت محله‌های منتخب نسبت به شاخص مشارکت اجتماعی وضعیت مشابهی را با شاخص مشارکت فیزیکی نشان داده‌است؛ بنابراین تفاوت میانگین در شاخص مشارکت

جدول ۵. مقایسه میانگین محله‌های منتخب نسبت به شاخص‌های مشارکت محله‌ای

Subset for alpha = 0.05				تعداد	محله‌ها	شاخص
۴	۳	۲	۱			
-	۲/۴۶۹۲	-	-	۱۳۰	چهارباغ	مشارکت فیزیکی
-	-	۲/۱۸۱۳	-	۱۳۰	تفتقان	
-	۲/۵۰۰۰	-	-	۵۴	زیباشهر	
-	-	-	۲/۰۹۳۸	۸۰	صفری	
-	-	۲/۴۵۱۳	-	۱۳۰	چهارباغ	مشارکت فکری و ذهنی
-	-	۲/۲۰۰۰	۲/۲۰۰۰	۱۳۰	تفتقان	
-	-	۲/۴۳۸۳	-	۵۴	زیباشهر	
-	-	-	۲/۰۱۶۷	۸۰	صفری	
-	-	-	۱/۶۵۹۰	۱۳۰	چهارباغ	مشارکت سیاسی
-	-	-	۱/۵۵۵۶	۱۳۰	تفتقان	
-	-	-	۱/۵۹۸۸	۵۴	زیباشهر	
-	-	-	۱/۷۳۷۵	۸۰	صفری	
-	-	۲/۸۰۰۰	-	۱۳۰	چهارباغ	مشارکت مالی
-	-	-	۲/۴۰۶۳	۱۳۰	تفتقان	
-	-	۲/۸۹۳۵	-	۵۴	زیباشهر	

-	-	-	۲/۴۵۶۳	۸۰	صفری	مشارکت اجتماعی
-	۲/۵۱۳۵	۲/۵۱۳۵	-	۱۳۰	چهارباغ	
-	-	۲/۲۵۰۰	۲/۲۵۰۰	۱۲۰	تقتقان	
-	۲/۵۵۰۹	-	-	۵۴	زیباشهر	
-	-	-	۲/۱۲۸۱	۸۰	صفری	کل
-	-	۲/۳۷۸۶	-	۱۳۰	چهارباغ	
-	-	-	۲/۱۱۸۶	۱۲۰	تقتقان	
-	-	۲/۳۹۶۳	-	۵۴	زیباشهر	
-	-	-	۲/۰۸۶۵	۸۰	صفری	

(منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

معادلات ساختاری توسط نرم‌افزار Amos انجام شده است. Amos مخفف Analysis of Moment Structures است که به معنای تحلیل ساختارهای لحظه‌ای است. همان‌گونه که شکل‌های ۴ و ۵ نشان می‌دهند، به منظور انجام و قابل قبول بودن مدل، چهار عامل کلی در نظر گرفته شده است. این چهار عامل شامل آگاهی، بی‌قدرتی، احساس خوداثربخشی و رضایت از خدمات شهری است. در جدول ۵ مهم‌ترین گویه‌هایی که توانایی تبیین بیشتر مدل را داشته‌اند، هر کدام زیر عامل خود مشخص شده‌اند. تجزیه و تحلیل حاصل از اندازه‌گیری متغیرهای مدل عاملی مرتبه دوم نشان می‌دهد که عامل آگاهی با بار عاملی ۰/۸۶ به عنوان مهم‌ترین عامل شناخته شده است. این امر نشان از اهمیت بالای وظایف شورای شهر و مشارکت مردم با شهرداری در امور مربوط به فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای شهر سنندج دارد. براساس مدل به دست آمده، عامل بی‌قدرتی با بار عاملی ۰/۷۷، در رتبه دوم تأثیرگذارترین عامل قرار گرفته است. این بدان معناست که بی‌توجهی نظام برنامه‌ریزی، توسعه و مدیریت شهری به بحث مشارکت با ساکنان شهر، بسیار دارای اهمیت است؛ به طوری که عدم قدرت کافی شهروندان برای دخالت و مشارکت در عرصه مدیریت و

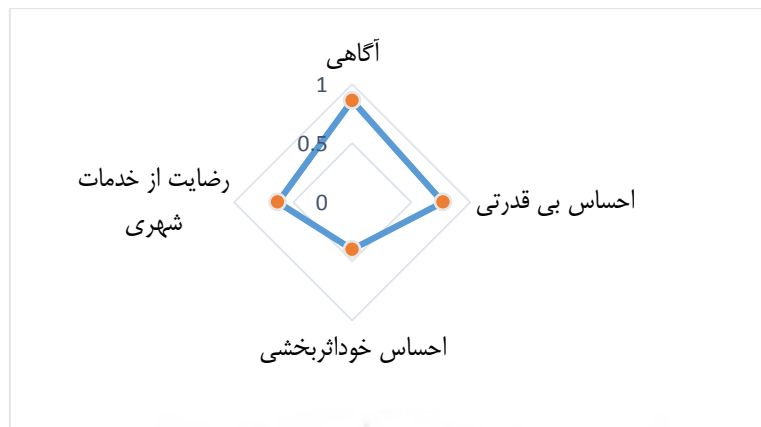
نتایج حاصل از آزمون تعقیبی توکی نشان داد که محله‌های منتخب شهر سنندج نسبت به شاخص‌های مشارکت محله‌ای در دو گروه طبقه‌بندی شده‌اند. محله‌های صفری و تقتقان به ترتیب با امتیازهای ۲/۰۸ و ۲/۱۱ در گروه اول و محله‌های زیباشهر و چهارباغ به ترتیب با امتیازهای ۲/۳۹ و ۲/۳۷ در گروه دوم قرار گرفته‌اند. بنا بر آنچه حاصل شد، اگرچه میزان مشارکت ساکنان محله‌های منتخب شهر سنندج در امور مربوط به فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای در سطح پایینی بوده است، اما به لحاظ مقایسه‌ای، وضعیت مشارکت در محله‌های زیباشهر و چهارباغ به نسبت بهتر بوده است. در حالت کلی براساس نتایج آزمون‌های انجام شده می‌توان گفت که سطح مشارکت ساکنان شهر سنندج در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای در سطح پایین و ضعیفی ارزیابی می‌شود.

شناسایی عوامل مؤثر و تأثیرگذار در مشارکت ساکنان محلات فوق

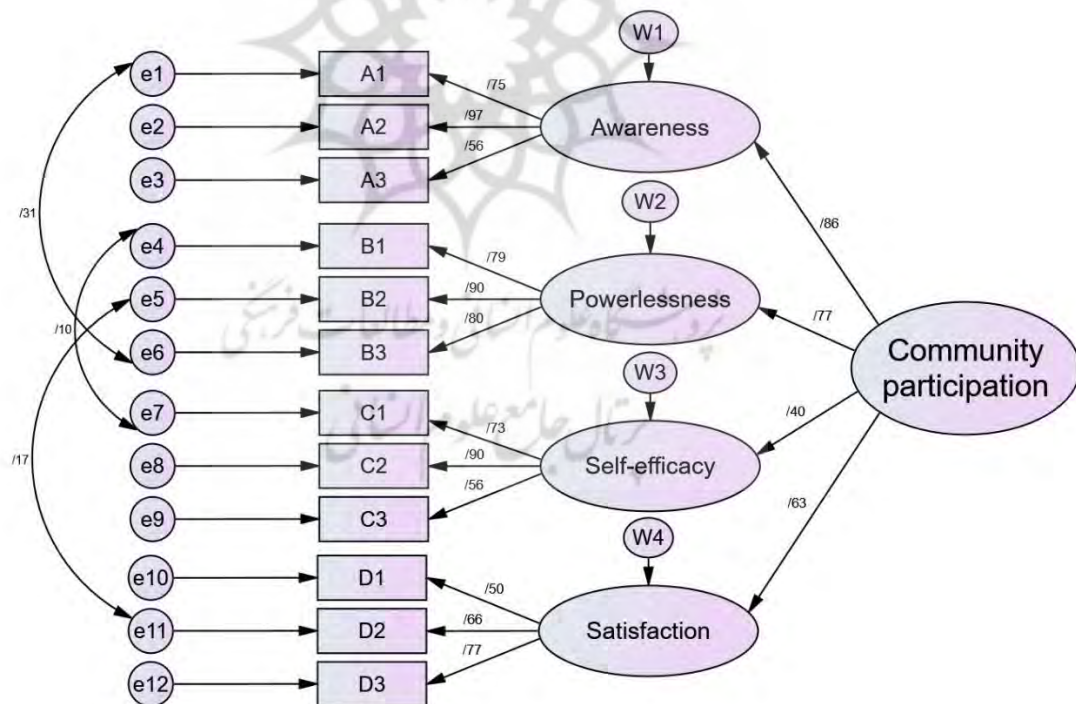
در این قسمت از پژوهش به منظور بررسی مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در جهت تحقق مشارکت محله‌ای در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای، از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شده است.

خدمات شهری با بار عاملی ۰/۶۳ و احساس خوداثربخشی با بار عاملی ۰/۴۰ در مرتبه آخر مدل قرار گرفته‌است.

توسعه شهر و محله از مهم‌ترین دلایل عدم مشارکت شهروندان در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای در شهر سنندج بوده‌است. همچنین رضایت از

شکل ۴. ضریب تأثیر عوامل مؤثر بر میزان مشارکت محله‌ای ساکنان در شهر سنندج (منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

شکل ۵. مدل مفهومی مهم‌ترین ابعاد تأثیرگذار بر مشارکت محله‌ای در سنندج (منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

معنی‌داری P در همه روابط فوق کمتر از ۰/۰۵ و نزدیک به صفر است. همچنین نسبت بحرانی (C.R) مناسب (بیشتر از ۱/۹۶) و خطای استاندارد (S.E) پایین است که نشان‌دهنده این امر است که همه روابط موجود در این مدل مورد تأیید هستند.

در جدول ۶ مقادیر غیراستاندارد (Estimate)، خطای معیار (S.E)، نسبت بحرانی (C.R) و سطح تحت پوشش (مقدار P) نشان داده شده است. نتایج جدول حاکی از آن است که همه پارامترهای لاندا دارای تفاوت معناداری با مقدار صفر هستند. مقدار سطح

جدول ۶. برآوردهای غیراستاندارد با سطح پوشش

شاخص	تحلیل مسیر	متغیر	تخمین استاندارد Estimate	خطای معیار S.E.	نسبت بحرانی C.R.	سطح معنی‌داری P
گروه‌های تأثیرگذار بر مشارکت محله‌ای در سندنگ	A1	وظایف شورای شهر	۱/۶۰۶	۰/۱۴۲	۱۱/۲۸۸	***
	A2	زمینه‌های مشارکت مردم با شهرداری	۲/۴۲۲	۰/۲۲۴	۱۰/۸۲۵	***
	A3	شیوه‌های مشارکت و همکاری با شهرداری	۱/۰۰۰			
	B1	اهمیت شهرداری به انتقادات و پیشنهادهای شهروندان	۱/۱۷۴	۰/۰۸۵	۱۳/۷۸۴	***
	B2	میزان قدرت شهروندان برای اعمال خواسته‌های خود به شهرداری	۱/۱۹۵	۰/۰۷۵	۱۶/۰۰۷	***
	B3	ناتوانی مردم معمولی در گرفتن حق خود از شهرداری و سازمان‌های مربوط	۱/۰۰۰			
	C1	میزان مثبت بودن فعالیت مردمی در امور شهرداری	۱/۲۰۴	۰/۱۴۰	۸/۶۱۰	***
	C2	به‌کارگیری مهارت مردمی در امور شهرداری	۱/۴۸۳	۰/۱۸۷	۷/۹۲۶	***
	C3	میزان احترام و منزلت فرد در صورت همکاری با شهرداری	۱/۰۰۰			
	D1	رسیدگی به کانال‌ها، جوی‌ها و کنترل آب‌های روان در سطح محله	۰/۵۲۳	۰/۱۰۰	۵/۲۱۸	***
	D2	تأمین ایمنی شهروندان از طریق نصب نرده، پل هوایی، خط‌کشی عابر پیاده و نصب سرعت‌گیر در سطح محله	۰/۶۵۶	۰/۱۱۴	۵/۷۳۴	***
	D3	رسیدگی به سرویس‌های بهداشتی در سطح محله	۱/۰۰۰			

(منبع: مطالعات نویسنندگان، ۱۳۹۹)

در جدول فوق به تشریح شاخص‌های اصلی برازش پرداخته شده است که مدل ترسیم‌شده از چه نوع برازشی برخوردار است. در ابتدا به بررسی مقدار عددی تک‌تک متغیرها می‌پردازیم. درجه آزادی (DF) به‌دست آمده برابر با ۴۸- از صفر به دور است- که این خود بیانگر مطلوبیت مدل است. سپس مقدار خی دو ما در این قسمت برابر با ۳۲۸/۲۱۷ و مقدار P آزمون خی دو برابر با ۰/۰۰۲ است که نشان از مناسب بودن داده‌های پژوهش است. کای اسکور نسبی (بهنجار شده)، (CMIN/DF) برابر با ۱/۸۳۸ است که

برازش خوب مدل را نشان می‌دهد؛ از آنجایی که مقادیر بین ۳ تا ۲ برازش خوب، مقادیر ۵ تا ۱ برازش مطلوب و قابل قبول را نشان می‌دهند. شاخص برازش افزایشی IFI که برابر با مقدار عددی ۰/۹۱۳ و شاخص برازش تطبیقی CFI برابر با ۰/۹۲۵ که جزء گروه شاخص برازش تطبیقی است و برازش قابل قبول مدل را نشان می‌دهند. سپس در ادامه شاخص برازش مقتصد شامل (شاخص نسبت اقتصاد) PRATIO برابر با ۰/۷۶۶ برازش خوب مدل، شاخص نیکویی برازش مقتصد PGFI برابر با ۰/۵۶۷ برازش قابل قبول مدل، شاخص

برازش RMSEA برابر با ۰/۰۷۸ اشاره کرد که برازش قابل قبول مدل را نشان می‌دهد و مقدار عددی کمتر از ۰/۰۵ برازش خوب مدل را گزارش می‌دهد. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان بیان کرد که مدل مفهومی برازش قابل قبولی دارد.

برازش مقتصد هنجار شده PNFI برابر با ۰/۵۱۲ و شاخص برازش تطبیقی مقتصد PCFI برابر با ۰/۶۴۰ است که مقدار عددی هر کدام از شاخص‌های ذکر شده برازش خوب مدل را نشان می‌دهند. در پایان می‌توان به ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد

جدول ۷. شاخص‌های اصلی برازش مدل مرتبه دوم

شاخص	Chi-square	Probability level	DF	CMIN/DF	CFI	PGFI
نمرات	۳۲۸/۲۱۷	۰/۰۰۲	۴۸	۱/۸۳۸	۰/۹۲۵	۰/۵۶۷
برازش قابل قبول	-	-	-	$2 \leq X^2/df \leq 3$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	$(\square = 0.5)$
شاخص	IFI	PRATIO	PNFI	PCFI	RMSEA	-
نمرات	۰/۹۱۳	۰/۷۶۶	۰/۵۱۲	۰/۶۴۰	۰/۰۷۸	-
برازش قابل قبول	$0.90 \leq IFI \leq 0.95$	$(\square = 0.6)$	$(\square = 0.6)$	$(\square = 0.5)$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	-

(منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

محل‌های در محدوده مورد مطالعه مورد بررسی قرار گرفته‌است. براساس نتایج، مقدار ضریب همبستگی (R) به دست آمده بین متغیرها ۰/۶۷۶ است که بیانگر این امر است که بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق، یعنی مشارکت محله‌ای، همبستگی نسبتاً قوی‌ای وجود دارد. همچنین ضریب تعدیل شده که معادل ۰/۴۵۵ است، نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل توانسته‌اند حدود ۴۵٪ از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند؛ بنابراین مابقی این تغییرات (۵۵٪) که به مجذور کمیت خطا e^2 معروف است، تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است. از طرفی سطح معناداری (۰/۰۰۰) به دست آمده در مدل نشان داد که بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق رابطه و پیوند معناداری وجود دارد.

در این تحقیق همچنین برای شناسایی روابط و تأثیرات بین متغیرهای مستقل وابسته از آماره استنباطی رگرسیون خطی چندگانه/ چندمتغیره نیز استفاده شده‌است؛ در واقع با استفاده از رگرسیون خطی چندمتغیره، محقق می‌تواند رابطه خطی موجود بین مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل با یک متغیر وابسته را به شیوه‌ای مطالعه کند که در آن، روابط موجود فی مابین متغیرهای مستقل نیز مورد توجه قرار گیرد. همان طور که در جدول (۶) نشان داده شده، در این تحقیق رگرسیون خطی با استفاده از روش Enter Method انجام شده‌است. در این روش همه متغیرهای مستقل به طور هم‌زمان وارد مدل می‌شوند تا تأثیر همه متغیرهای مهم و غیرمهم بر متغیر وابسته مشخص شود. در ابتدا میزان تأثیر و ارتباط چهار متغیر مستقل آگاهی، بی‌قدرتی، احساس خوداثربخشی و رضایت از خدمات شهری بر متغیر وابسته مشارکت

جدول ۷. خلاصه مدل

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۶۷۶	۰/۴۷۲	۰/۴۵۵	۰/۵۱۰

(منبع: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۹)

ساکنان و شهروندان در جریان مدیریت و توسعه شهری کاسته شود، میزان مشارکت آنان در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای بیشتر خواهد شد. بنابر آنچه گفته شد و نتایج حاصل از مدل معادلات ساختاری و رگرسیون چندمتغیره، تمامی عوامل در نظر گرفته شده، دارای تأثیر بر میزان مشارکت محله‌ای ساکنان شهر سنندج بوده‌اند که در این بین عامل آگاهی و احساس بی‌قدرتی شهروندان از تأثیرگذاری بیشتری بر میزان مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای برخوردار بوده‌اند.

همچنین نتایج حاصل از ضریب BETA مدل رگرسیون چندمتغیره نیز نشان داد که متغیر آگاهی با ضریب تأثیر ۰/۳۹ دارای بیشترین تأثیر بر میزان مشارکت محله‌ای بوده‌است. براساس همین ضریب، متغیرهای رضایت از خدمات شهری و احساس خودآثربخشی به ترتیب با ضرایب ۳۰ و ۰/۲۰ در مراتب بعدی اثرگذاری بر مشارکت محله‌ای قرار داشته‌اند. ضریب بتای عامل احساس بی‌قدرتی در رگرسیون چندمتغیره معادل ۰/۱۲۸- به دست آمده‌است که بیانگر این مطلب است که هرچه از میزان بی‌قدرتی

جدول ۸. ضریب همبستگی و تأثیر متغیرهای مستقل در پیش‌بینی و تبیین متغیر وابسته

متغیرها	B	Std.Error	BETA	t	Sig.
مقدار ثابت	۰/۷۷۸	۰/۳۱۸	-	۳/۵۷۴	۰/۰۰۰
آگاهی	۰/۲۵۷	۰/۰۳۰	۰/۳۹۴	۸/۶۱۰	۰/۰۰۰
بی‌قدرتی	-۰/۰۹۹	۰/۰۳۴	-۰/۱۲۸	-۲/۹۳۷	۰/۰۰۴
احساس خودآثربخشی	۰/۲۰۶	۰/۰۴۵	۰/۲۰۶	۴/۶۱۰	۰/۰۰۰
رضایت از خدمات شهری	۰/۱۷۹	۰/۰۲۵	۰/۳۰۶	۷/۱۶۹	۰/۰۰۰
متغیر وابسته: مشارکت محله‌ای					

(منبع: مطالعات نویسنندگان، ۱۳۹۹)

نتیجه‌گیری

باتوجه به اینکه در جوامع شهری کشورهای جهان سوم و به خصوص کشورهای توسعه‌نیافته، موضوع و فرهنگ مشارکت شهروندان در امور شهری به‌طور شایسته‌ای نهادینه نشده‌است، الگوی سازمانی مشارکت شهری رسمی و سازمان‌یافته از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ اما باید این نکته را نیز در نظر داشت که آنچه باعث می‌شود که نظام حکمروایی مطلوب و بهینه‌ای از مشارکت در جامعه شکل گیرد، الگوی خودجوش مشارکت در جامعه است که به عنوان سیستم اثرگذار بر مسئولیت‌پذیری و مشارکت شهروندی عمل خواهد کرد. در مقابل، الگوی سازماندهی شده مشارکت، مانند شوراهای شهر و شورایی‌های محلی می‌توانند در راستای فرهنگ‌سازی برای مشارکت خودجوش و

مردمی تأثیر بالقوه‌ای داشته باشند. مشارکت مردمی در اداره امور شهری باعث بهبود کارایی، تخصیص هزینه به‌سوی اولویت‌های اجتماعی و پروژه‌های زیربنایی خواهد شد. در تحقیق حاضر نیز که با هدف بررسی میزان مشارکت شهروندان محلات مختلف شهر سنندج در امور مربوط به برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محلی انجام شده‌است، نشان داده که میزان آگاهی مردم در رابطه با مشارکت و امور شهری (شیوه‌های مشارکت، زمینه‌های مشارکت، آگاهی از طرح‌های شهری) در محلات مختلف در سطح پایین و غیرقابل‌قبولی قرار دارد؛ بنابراین نهادهای شهری و مسئولان باید با توسل به شیوه‌های متفاوت اطلاع‌رسانی، زمینه‌افزایش آگاهی مردم در رابطه با این پدیده را فراهم آورند؛

توکی نشان داد که محله‌های شهر سنندج به لحاظ میزان مشارکت محله‌ای در دو گروه طبقه‌بندی شده‌اند که محله‌های زیباشهر و چهارباغ به نسبت دو محله دیگر شرایط بهتری داشته‌اند. نتایج حاصل از آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان داد که بیشترین نوع مشارکت ساکنان در محله‌های منتخب شهر سنندج در حوزه مشارکت مالی با میانگین ۲/۶۱ و کم‌ترین میزان مشارکت ساکنان نیز مربوط به مشارکت سیاسی با میانگین ۱/۶۳ بوده است. براساس یافته‌های حاصل از رگرسیون چندمتغیره، مشخص شد که پنج متغیر مستقل در نظر گرفته شده، توانسته‌اند حدود ۴۵٪ از تغییرات متغیر وابسته (مشارکت محله‌ای) را تبیین کنند؛ که در این بین عامل بی‌قدرتی با ضریب منفی ۰/۱۲۸- نشان داد که هرچه از میزان بی‌قدرتی ساکنان و شهروندان در جریان مدیریت و توسعه شهری کاسته شود، میزان مشارکت آنان در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای بیشتر خواهد شد. از سوی دیگر یافته‌های تکنیک معادلات ساختاری نشان داد که عامل آگاهی با بار عاملی ۰/۸۶ دارای بیشترین تأثیر و عامل احساس خودآثر بخشی با بار عاملی ۰/۴۰ دارای کم‌ترین تأثیر بر میزان مشارکت ساکنان در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای سنندج بوده است. لازم به ذکر است که نتایج حاصل از این پژوهش همسو با نتایج حاصل از پژوهش‌های دیگر محققان نظیر حسینی و همکاران (Hosseini et al., 2017:113)، لوئیس و همکاران (Lewis & Owens, 2016: 83)، ارجمند سیاه پوش (ارجمند سیاه پوش، ۱۳۹۴:۶۷)، دانشپور و همکاران (دانشپور و غفاری آذر، ۱۳۹۹:۱) بوده و موید آنها می باشد.

براساس آنچه که مطرح شد، روشن است که اگرچه میزان مشارکت شهروندان سنندجی در همه ابعاد مورد بررسی در سطح پایینی قرار دارد، اما میزان مشارکت سیاسی شهروندان سنندجی بسیار ضعیف‌تر از سایر

بنابراین پیشنهاد می‌شود که مسئولان شهرداری از طریق رسانه‌های تبلیغاتی پرمخاطب، نظیر تلویزیون و... اطلاعات و آگاهی‌رسانی‌های بیشتری را در رابطه با بحث مشارکت در اختیار مردم قرار دهند. بالا بردن میزان آگاهی و اطلاعات در زمینه‌های مربوط به مشارکت از طریق گسترش فعالیت‌های آموزشی و فرهنگی در جهت شناساندن مفهوم مشارکت، ابعاد و اهمیت و منافع آن در سطوح مختلف، به‌ویژه کودکان و نوجوانان در سطح خانواده، مدرسه و ادارات با استفاده از تکنیک‌های نوین آموزشی به‌همراه پاداش‌های مادی و معنوی مناسب نیز می‌تواند نقش چشم‌گیری در این زمینه ایفا کند. گسترش بولتن‌ها و روزنامه‌های خبری از سوی شهرداری، دعوت از نخبگان و استادان دانشگاه‌ها در جلسات شورای شهر و استفاده از نظرات آن‌ها و برگزاری همایش‌های مرتبط با توسعه و مشارکت شهروندان می‌تواند در زمینه آگاهی شهروندان از مسائل شهری و در نهایت ایجاد حساسیت در آن‌ها در قبال این مسائل، مفید واقع شود.

نتایج حاصل از آزمون t تک‌نمونه‌ای نشان داد که سطح مشارکت ساکنان شهر سنندج در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار محله‌ای در سطح ضعیف و پایینی بوده، به طوری که میانگین واقعی آن برابر با ۲/۳۹ بوده که دارای اختلاف ۰/۷۶۱- با میانگین مفروض تحقیق بوده است. میانگین مشارکت محله‌ای در هر چهار محله منتخب (چهارباغ، تققان، زیباشهر و صفری) پایین‌تر از میانگین مفروض تحقیق (۳) بوده است؛ اما نتایج حاصل از اجرای آزمون آنوای یک‌طرفه نشان داد که در همه سطوح مشارکت به‌غیر از مشارکت سیاسی، اختلاف معناداری بین محلات در مقایسه باهم وجود دارد. سطح معناداری تمامی سطوح مشارکت برابر با ۰/۰۰۰ بوده که در مشارکت سیاسی این سطح معادل ۰/۳۶۱ بوده است. نتیجه به‌دست آمده از آزمون تعقیبی

سیستم پیشنهادها دریافت کنند و با این کار حس اعتماد را در شهروندان افزایش دهند.

۵- ایجاد زمینه‌سازی مشارکت شهروندان به منظور ارائه پیشنهادات در جهت تدوین خط‌مشی راهبردهای توسعه پایدار و همکاری با دفاتر آموزش و مشارکت مردمی در برنامه‌های مرتبط با توسعه پایدار در راستای اشاعه نگرش توسعه پایدار و تدوین شاخص‌های پایداری و کارایی زیست‌محیطی در بخش‌های مختلف مسکونی، کشاورزی، صنعت، خدمات و

منابع

ارجمند سیاه پوش، اسحق (۱۳۹۴)، «ارزیابی متغیرهای وضعیت توسعه پایدار شهری در شهر اندیمشک و ارائه مدل متناسب»، مطالعات توسعه اجتماعی ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، ۸(۱)، ۶۷-۸۳.

http://www.srbuuucc.irrrr_233.hmm

ارجمندی، مهدی؛ یعقوبی زاده، سوده؛ و نسائی، حسین (۱۳۹۵)، «جایگاه شناخت نظریه‌های برنامه‌ریزی مشارکتی در پیشبرد اهداف برنامه‌ریزی شهری»، مقاله ارائه شده در سومین کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری، تهران - کنفدراسیون بین‌المللی مخترعان جهان (IFIA)، دانشگاه جامع علمی کاربردی، ۱-۱۳.

<https://civilica.com/doc/۵۳۷۶۹۱>

براتی، ناصر؛ حیدری، فردین؛ و ستارزاد فتحی، مانی (۱۳۹۸)، «به سوی فرایندی دموکراتیک در برنامه‌ریزی و طراحی شهری؛ ارزیابی وضعیت مداخله شهروندان در برنامه‌ها و پروژه‌های شهری ایران»، باغ نظر، پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، ۱۶(۷۶)، ۵-۲۰.

http://www.bagh-sj.com/article_۹۳۴۳۰.html.

توکی نیا، جمیله؛ محمدیان مصمم، حسن؛ ضرغامی، سعید؛ و آقایی، پرویز (۱۳۹۵)، «تحلیلی بر نقش مشارکت شهروندان در پایداری محله مورد پژوهی: محلات جماران و ولنجک»، پژوهش‌های دانش زمین، دانشگاه شهید بهشتی، ۷(۲۶)، ۱۳۰-۱۴۵.

ابعاد مشارکت است. در همین رابطه، راه‌کارها و پیشنهادات زیر در جهت رفع چالش‌های موجود در رابطه با بحث مشارکت شهروندان سنندجی مطابق با آنچه در ادامه آمده است، پیشنهاد می‌شود.

۱- فراهم آوردن بسترهای لازم در جهت توسعه اشتغال پایدار، به‌ویژه برای جوانان با در نظر داشتن ظرفیت‌ها و نیازهای مورد نظر شغلی در شهر سنندج.

۲- زمینه‌سازی‌های نظام‌مند در جهت تقویت و بهبود جایگاه مشارکت مردمی محلات به‌ویژه بانوان، جوانان و نخبگان محلی در طراحی و اجرای طرح‌ها و برنامه‌های توسعه محلی و بهره‌گیری از برنامه‌های اجتماعی- فرهنگی در مقیاس محلی.

۳- آگاه‌سازی مردم نسبت به وظایف شورایی‌ها برای پیگیری امور شهروندان و افزایش مشارکت در امور شهری؛ مؤثرسازی فعالیت‌های اجتماعی- فرهنگی شهرداری در سطح محله با تفویض اختیار مدیریت بخشی از فعالیت‌های اجتماعی- فرهنگی و اعتبارات مربوط به شورایی محله؛ توسعه همکاری‌های شهرداری و شورایی محله برای شناسایی اراضی و املاک ذخیره شهری برای تصاحب یا تملک آن‌ها در جهت جبران کمبود سرانه‌های شهری و تعادل بخشی به سرانه‌ها نظیر فضاهای فرهنگی، ورزشی، توقفگاه، میدان تره‌بار و

۴- یکی از عوامل مؤثر بر ارتقای اعتماد اجتماعی، شفاف و صریح بودن عملکرد و سازوکارهای شهرداری‌ها و شورایی‌ها و نهادهای محلی در سطح شهر و اعلام کردن منابع مالی طرح‌ها و هزینه‌کردن به صورت شفاف است. همچنین شهرداری و شورای شهر می‌توانند با توزیع رایگان اعلامیه‌ها و پوستره‌های تبلیغاتی در رابطه با طرح‌های در دست اجرا در سطح شهر، شهروندان را از این موضوع آگاه سازند و متعاقباً می‌توانند نظرات و عکس‌العمل‌های آنان را از طریق

دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ۵(۱۶)، ۳۱-۴۳.

http://ums.srbiau.ac.ir/article_۶۴۴۴.html.

محمد سعید ایزدی؛ مجید روستا؛ و نگین امیری (۱۳۹۵)، «سیری بر تجربه شهرسازی اجتماعی (مشارکتی) در بازآفرینی محلات غیررسمی شهر مدلین در کشور کلمبیا»، مجله هفت شهر، شرکت بازآفرینی شهری ایران، ۴، ۱۳۴-۱۵۱.

http://www.haftshahrjournal.ir/article_۲۴۶۰۷.html.

Amado, Miguel; Santos, C. V.; & da Silva, Vítor Guerreiro. (2009). Public participation in sustainable urban planning. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, (53), 405-413.

<https://doi.org/10.1016/j.proeng.2011.11.2032>.

Bednarska-Olejniczak, Dorota; Olejniczak, Jrrrosław; & Svobodová, Lbluš.. (2019). Towrds a Smart and Sustainable City with the Involvement of Public Participation—The Case of Wroclaw. *Sustainability*, 11(332), 1-32.

<https://doi.org/doi:10.3390/su11020332>

Camagni, Roberto; Capello, Roberta; & Nijkamp, Peter. (1998). Towards sustainable city policy: an economy-environment technology nexus. *Ecological Economics*, 24(1), 103-118.

[https://doi.org/10.1016/S0921-8009\(97\)00032-3](https://doi.org/10.1016/S0921-8009(97)00032-3).

Dias, Nelson. (2018). HOPE FOR DEMOCRACY 30 Years of Participatory Budgeting Worldwide. Portugal: Epopeia Records & Oficina coordination.

<https://www.semanticscholar.org/paper/HOPE-FOR-DEMOCRACY-30-Years-of-Participatory-Dias/51b4b59f130c3593af9e721791c51b4e3fdcf1d0>.

Dienel, Hans-Liudger; Shirazi, Reza; Schröder, Sbbin ; & Shhmhhh , Jenny. (2017). *Ceeezen' Participation in Urban Planning and Development in Iran*. London: Routledge.

https://www.researchgate.net/publication/319325390_Citizens'_Participation_in_Urban_Planning_and_Development_in_Iran.

Falanga, Roberto. (2020). *Participatory Design: Participatory Urban Management*.

https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-319-71061-7_7-1

http://esrj.sbu.ac.ir/article_۹۵۹۴۳.html.

دانشپور، سیدعبدالهادی؛ و غفاری آذر، زهرا (۱۳۹۹)، «طراحی شهری با رویکرد مشارکت همکار یجویانه، از ایده تا طرح موردپژوهی: میدان هروی تهران»، *باغ نظر، پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر*، ۱۷(۸۲)، ۵-۲۰.

http://www.bagh-sj.com/article_۹۹۲۳۳.html.

رزاقی اصل، سینا؛ صمدی حسین آباد، سمیرا؛ و حیدری، تیمور (۱۳۹۶)، «امکان سنجی استفاده از تکنیک های متناسب طراحی شهری مشارکتی مبتنی بر بستر و ظرفیت های اجتماعی - مکانی (نمونه موردی: بازار نوغان مشهد)»، *مدیریت شهری، سازمان شهرداری ها و دهیارهای کشور*، ۴۷(۴۱)، ۶۱-۷۴.

<https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=۴۸۸۸۱۲>

رفیع، ابوالفضل؛ شیرینی پور، مهدی؛ و موسوی، سیدرفیع (۱۳۹۴)، «رویکرد برنامه ریزی مشارکتی راه حلی برای توسعه شهری»، مقاله ارائه شده در نخستین همایش ملی جامعه، معماری و شهر، تهران - موسسه پژوهشی معماری و شهرسازی شبستان -انجمن جامعه شناسی ایران.

<https://civilica.com/doc/۵۹۰۵۰۸>

رفعیان، مجتبی؛ آجیلیان ممتاز، شیوا؛ و شیرینی پور، مهدی (۱۳۹۳)، «رویکرد برنامه ریزی وکالتی در برنامه ریزی شهری (موردپژوهی: شهر سبزوار، محله گلستان)»، *پژوهش های جغرافیایی برنامه ریزی شهری، موسسه جغرافیا*، ۲(۳)، ۲۷۷-۳۰۱.

https://jurbangeo.ut.ac.ir/article_۵۳۰۵۷.html.

زیاری، کرامت الله؛ نیک پی، وحید؛ و حسینی، علی (۱۳۹۲)، «سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس الگوی حکمرانی خوب شهری - مطالعه موردی؛ شهر یاسوج»، *مسکن و محیط روستا، پژوهشکده سوانح طبیعی*، ۳۲(۱۴۱)، ۶۹-۸۶.

<http://jhre.ir/article-۲۲۳-۱-fa.html>.

شماعی، علی؛ آقایی، پرویز؛ و حیدری، سامان (۱۳۹۳)، «بررسی و تحلیل میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری با تاکید بر مدیریت محله (مطالعه موردی: محله جماران، ناحیه چهار، منطقه یک تهران)»، *فصلنامه مطالعات مدیریت شهری*،

- Moore, Trivess; & Doyon, Andréanne. (2018). The Uncommon Nightingale: Sustainable Housing Innovation in Australia. *Sustainability*, 10(10), 1-18.
<https://doi.org/10.3390/su10103469>.
- Ntrenogianni, A; Kostopoulou, P Tzika; Tzifa, A; & Liapi, K. (2015). Participatory planning and design: proposals for abandoned areas of the urban fabric in Greece. In *Changing Cities: Spatial, Design, Landscape & Socio-economic Dimensions*. Porto Heli, Peloponnese, Greece.
https://www.researchgate.net/publication/303818816_Participatory_planning_and_design_proposals_for_abandoned_areas_of_the_urban_fabric_in_Greece?enrichId=rgreq-e9ece97b44e7d7d9212ffcdf4b0d39a5-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzMwMzgxODgxNjBzODU3ODk2Nzc1NzRAMTQ2NTIyMjg5NDUyMA%3D%3D&el=1_x_2&esc=publicationCoverPdf.
- Pieter, Meine; & Dijk, van. (2014). *Managing Cities in Developing Countries: The Theory and Practice of Urban Management* illustrated edition. Edward Elgar Publishing.
<https://www.amazon.com/Managing-Cities-Developing-Countries-Management/dp/1845428803>.
- Quick, Kathryn S.; & Bryson, John. (2016). *Theories of public participation in governance*. Edward Elgar.
https://www.researchgate.net/publication/282733927_Theories_of_public_participation_in_governance?enrichId=rgreq-9beee8c959c7c5da295fda4116584796-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzI4MjczMzkyNzBzODU3ODk4NTcxNjczNjFAMTQ1NTY1Mzc0MjM5NQ%3D%3D&el=1_x_2.
- Rahmani, Aida; & Charehjo, Farzin. (2013). Sustainable Design Of The Mountainous Tourist Recreational Spaces (Case Study: Abidar Park In Sanandaj City). *International Journal of Engineering Science Invention*, 2(11), 22-28.
https://www.researchgate.net/publication/331356547_Sustainable_Design_Of_The_Mountainous_Tourist_Recreational_Spaces_Case_Study_Abidar_Park_In_Sanandaj_City.
- Stelzle, Benjamin; & Noenniga, Jörg Rainer. (2017). A Database for Participation Methods in Urban Development. *Procedia Computer Science*, (112), 2416-2425.
<https://doi.org/10.1016/j.procs.2017.08.173>.
- Hosseini, Ali; Pourahmad, Ahmad; Taeab, Ali; Amini, Milad; & Behvandi, Sara. (2017). Renewal strategies and neighborhood participation on urban blight. *International Journal of Sustainable Built Environment*, 6, 113-121.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1016/j.ijbsbe.2017.03.004>.
- Juillet, Anne; Rajotte Sauriol, Geneviève; & Rochette, Annie. (2015). PARTICIPATORY URBAN PLANNING Planning the city with and for its citizens. Public Health Agency of Canada: the Montréal Urban Ecology Centre.
<http://dx.doi.org/10.17645/up.v5i2.3021>.
- Karimifard, L. (2016). Urban sustainable development from public participation in urban management. *International Journal of Human Capital in Urban Management*, 1(2), 141-148.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.22034/ijhcm.2016.01.02.008>.
- Kunze, Antje; Halatschx, Jan; Maldaner Jacobi, Martina; Turkienicz, Benamy; & Schmitt, Gerhard. (2011). A Conceptual Participatory Design Framework for Urban Planning. In *Proceedings of the 29th Conference on Education in Computer Aided Architectural Design in Europe, Ljubljana, Slovenia*.
<https://www.research-collection.ethz.ch/handle/20.500.11850/39717>.
- Lewis, Rachel; & Owens, Rebecca. (2016). CO-CREATING THE URBAN FUTURE THE AGENDA OF METROPOLISES, CITIES AND TERRITORIES. United Cities and Local Governments Cités et Gouvernements Locaux Unis Ciudades y Gobiernos Locales Unidos: Diputació de Barcelona (Province of Barcelona) and European Commission.
https://www.uclg.org/sites/default/files/gold_iv_executive_summary.pdf.
- Macoun, Milan. (2011). PARTICIPATORY PROCESS – THE WAY TO SUSTAINABILITY IN URBAN DESIGN AND SPATIAL PLANNING. In *Worskhop W3-2011, At CTU in Prague*.
<https://doi.org/DOI: 10.13140/2.1.2563.3927>.
- Mahdavinejad, Mohammadjavad; & Amini, Masoome. (2011). Public Participation for Sustainable Urban Planning in Case of Iran. *Procedia Engineering*, 21, 405-413.
<https://doi.org/10.1016/j.proeng.2011.11.2032>.

Wilson, Patricia. (2017). The Methods, Impacts, and Need for Youth Involvement of the Planning Process In Upgrading Informal Settlements (Master of Science in Community and Regional Planning). The University of Texas at Austin, Faculty of the Graduate School.

<https://repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/63741>.

Zientara, Piotr; Zamojska, Anna; & Cirella, Giuseppe. (2020). Participatory urban governance: Multilevel study, 15(2), 1-23.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1371/journal.pone.0229095>.

Varol, Cigdem; Ercoskun, Ozge Yalciner; & Gurer, Nilufer. (2011). Local participatory mechanisms and collective actions for sustainable urban development in Turkey. *Habitat International*, 35(1), 9-16.

https://www.researchgate.net/publication/282733927_Theories_of_public_participation_in_governance.

Warren Smith, Richard. (1973). A theoretical basis for participatory planning. *Policy Sciences*, (4), 275-295.

<https://www.jstor.org/stable/4531532>.

